

Б.А. Жамелов^{*1}, Г.М. Сүлейменова², Қ.Базарбаев³

¹Қожа Ахмет Яссауи атындағы қазақ-түрік университетінің PhD докторанты
(Қазақстан, Түркістан қ.), E-mail: zhamelov.baglan@bk.ru

²Тарих пәнінің эксперт-мұғалімі

Физика-математика бағытындағы Назарбаев Зияткерлік мектебі
(Қазақстан, Шымкент қ.), E-mail: Suleimenova_g@fmsh.nis.edu.kz

³ PhD, доцент, Қожа Ахмет Яссауи атындағы қазақ-түрік университеті
(Қазақстан, Түркістан қ.), E-mail: kanat.bazarbayev@ayu.edu.kz
<https://orcid.org/0000-0003-0058-2322>

**ҚАЗАҚ ЖЕРІНІҢ ТҰТАСТЫҒЫН ҚАЛПЫНА КЕЛТІРУДЕГІ ҰЛТ ЗИЯЛЫЛАРЫНЫҢ
ҚЫЗМЕТІНІҢ МАҢЫЗЫН МЕКТЕПТЕ ОҚЫТУ
(«Іс-әрекетті зерттеу» (Action Research) қазіргі мұғалімнің
өзіндік іс-әрекетінің тиімділігін арттыру стратегиясы ретінде)**

Аңдатпа

Қазақ АКСР-інің құрылуымен Қазақ жерінің тұтастығын қалыптастыру мәселесі күн тәртібіндегі маңызды мәселелердің бірі болды. Тарыдай шашылып, Сібір ревкомының, Түркістан АКСР-інің және РКФСР аумағында қалып кеткен тарихи қазақ жерлерін жаңадан құрылған автономия құрамына қосу ісін алаш қайраткерлері өздерінің маңызды миссиясы деп санады. Қазіргі Қазақстан Республикасының аумағының тарихи-құқықтық тұрғыдағы қалыптасуында қазақ зиялыларының еңбегі орасан зор. Бұл күрделі тарихи оқиға жалпы орта мектептерде 9 сыныптың оқу бағдарламасына енгізілген.

Мақалада қазақ зиялыларының қазақ халқының тарихи аумақтарын тұтастығын қалыптастыру кезіндегі қызметі мен ролі, осы оқиғаның тарихи маңыздылығын білу мақсатында жалпы орта мектепте 9 сыныпта «Action Research-іс-әрекетті зерттеу» педагогикалық тәсілі аясында өтілген сабақтың зертеу талдамасы қарастырылады. «Action Research-іс-әрекетті зерттеу» мұғалімнің күнделікті не істейтінін жалпы бағалау, сонымен қатар мұғалім рефлексиясының заманауи түрі. Іс-әрекеттегі зерттеуді қалай жүргізу керектігін таңдау осы процеске қатысатын қатысушыларға байланысты. Бұл белгілі бір мұғалімнің, мұғалімдер тобының немесе мектептегі зерттеудің зерттеуі болуы мүмкін. Іс-әрекеттегі зерттеудің мәні мұғалімнің (мұғалімдер тобының) іс-әрекет барысында туындаған белгілі бір мәселені шешу арқылы кәсіби шеберлігін дамытады. Осылайша, іс-әрекетте зерттеу жүргізу арқылы мұғалім өзінің оқыту тәжірибесіне өзгерістер енгізеді. Аталған педагогикалық тәсіл осы тарихи кезеңді оқытуда тиімділігі жоғары және оқушылардың тақырыпты мңгеруде себеп-салдарлық байланысты білу, тарихи оқиғаларды түсініп талдау дағдысын дамытуда маңызды.

Кілт сөздер: Action Research, іс-әрекетті зерттеу, әдіс-тәсіл, рефлексия, тарихи концепт, «сұрақ қою» деңгейлік тапсырмалар, территория, алаш зиялылары.

Бұл зерттеу жұмысы Қазақстан Республикасы ғылым және жоғары білім министрлігінің Ғылым комитетімен қаржыландырды (Грант № АР 19676634)

Жамелов Б.А. ^{*1}, Сүлейменова Г.М. ², Базарбаев Қ. ³

¹ докторант PhD казахско-турецкого университета имени Ходжи Ахмеда Яссауи
(Казахстан, г. Туркестан), E-mail: zhamelov.baglan@bk.ru

² Учитель-эксперт истории

Назарбаев интеллектуальная школа физика-математического направления
(Казахстан, г. Шымкент), E-mail: Suleimenova_g@fmsh.nis.edu.kz

³ PhD, доцент, Казахско-турецкий университет имени Ходжи Ахмеда Яссауи
(Казахстан, г. Туркестан), E-mail: : kanat.bazarbayev@ayu.edu.kz
<https://orcid.org/0000-0003-0058-2322>

**ПРЕПОДАВАНИЕ В ШКОЛЕ ЗНАЧЕНИЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ НАЦИОНАЛЬНОЙ
ИНТЕЛЛИГЕНЦИИ В ВОСТАНОВЛЕНИИ ЦЕЛОСТНОСТИ КАЗАХСКОЙ ЗЕМЛИ
(Исследование деятельности (Action Research) как стратегия повышения эффективности
самостоятельной деятельности современного учителя)**

Аннотация

С созданием Казахской АССР одним из важных вопросов повестки дня стал вопрос формирования целостности казахской земли. Своей важной миссией деятели Алаша считали включение в состав вновь созданной автономии исторических казахских земель, оставленных на территории Сибирского ревкома, Туркестанской АССР и РСФСР. Заслуга казахской интеллигенции в историко-правовом становлении территории современной Республики Казахстан огромна. Это сложное историческое событие включено в учебную программу 9-го класса в средних школах в целом.

В статье рассматривается деятельность и роль казахской интеллигенции при формировании целостности исторических территорий казахского народа, анализ урока, проводимого в рамках педагогического подхода «Action Research-исследование деятельности» в 9 классе средней общеобразовательной школы с целью познания исторической значимости этого события. "Action Research-исследование деятельности" – это общая оценка того, что учитель делает ежедневно, а также современная форма рефлексии учителя. Выбор того, как проводить исследование в действии, зависит от участников, участвующих в этом процессе. Это может быть исследование конкретного учителя, группы учителей или школьного исследования. Суть исследования в деятельности заключается в том, что учитель (группа учителей) развивает профессиональное мастерство, решая определенную проблему, возникающую в ходе деятельности. Таким образом, проводя исследование в действии, учитель вносит изменения в свой опыт обучения. Данный педагогический подход имеет высокую эффективность в обучении данному историческому периоду и важен для развития у учащихся навыков понимания и анализа исторических событий, знания причинно-следственной связи при изучении темы.

Ключевые слова: Action Research, исследование деятельности, метод, рефлексия, исторический концепт, уровневые задания, территория, алашская интеллигенция, педагогика.

Данное исследование финансируется Комитетом науки Министерства науки и высшего образования Республики Казахстан (Грант № 19676634)

B.A. Zhamelov^{1*}, G.M. Suleimenova², K.Bazarbayev³

¹*doctoral student of Khoja Akhmet Yassawi International Kazakh-Turkish University Turkestan, Kazakhstan, E-mail: zhamelov.baglan@bk.ru*

²*Expert teacher of history. Nazarbayev Intellectual School in Physics and Mathematics Shymkent, Kazakhstan, E-mail: Suleimenova_g@fmsh.nis.edu.kz*

³ *PhD, associate professor*

³*Khoja Akhmet Yassawi International Kazakh-Turkish University Turkestan, Kazakhstan, Email: kanat.bazarbayev@ayu.edu.kz
<https://orcid.org/0000-0003-0058-2322>*

**TEACHING AT SCHOOL THE SIGNIFICANCE OF THE ACTIVITIES OF THE NATIONAL
INTELLIGENTSIA IN RESTORING THE INTEGRITY OF THE KAZAKH LAND**
**(Activity Research as a strategy for improving the efficiency of independent activities
of a modern teacher)**

Abstract

With the creation of the Kazakh Assr, one of the most important issues on the agenda was the formation of the integrity of the Kazakh land. Alash figures considered their important mission to include in the newly created autonomy the historical Kazakh lands that were scattered and remained on the territory of the Siberian revkom, the Turkestan Assr and the RSFSR. The work of the Kazakh intelligentsia in the formation of the territory of the modern Republic of Kazakhstan in the historical and legal context is enormous. This complex historical event is included in the curriculum of the 9th grade in general secondary schools.

The article discusses the activities and role of the Kazakh intelligentsia in the formation of the integrity of the historical territories of the Kazakh people, the analysis of the lesson conducted in the framework of the pedagogical approach "Action Research-Action Research" in the 9th grade of general secondary school in order to know the historical significance of this event. "Action Research-Action Research" is a general assessment of what the teacher does on a daily basis, as well as a modern form of teacher reflection. The choice of how to conduct research in action depends on the participants involved in this process. This can be a study by a specific teacher, a group of teachers, or a school study. The essence of research in activity is that the teacher (group of teachers) develops professional skills by solving a specific problem that has arisen in the course of activity. Thus, by conducting research in activities, the teacher makes changes to his teaching experience. This pedagogical approach is highly effective in teaching this historical period and is important in the development of students' skills to understand and analyze historical events, to know the causal relationship in the study of the topic.

Keywords: Action Research, methodology, reflection, historical concept, level tasks "asking questions", territory, Alash intelligentsia.

This research is funded by the Science Committee of the Ministry of Science and Higher Education of the Republic of Kazakhstan (Grant No. AR 19676634)

Кіріспе. XX ғасырдың 20-жылдары қазақ қоғамында болып өткен тарихи тағдырлы оқиғаларды жалпы орта мектептерде өтудегі негізгі мақсат сол кезеңде болып өткен оқиғалардың себеп-салдарлық байланысын, болашаққа тигізер әсерін, тарихи маңыздылығын қарастыра отырып оқушылардың бойында тарихи сананы қалыптастыру. Оқушылардың бойында отанға деген сүйіспеншілікті сіңіріп, қазақтың мүддесі үшін күресіп, өмірлерін бәйгеге тіккен ұлт зиялыларының өмірі мен өнегелі істерін арқау етіп, оқушылардың бойында тұлғатанушылық білімді қалыптастыру көзделді.

Сабақтағы іс-әрекетті зерттеу тәсілін мектепте қолдану мәселесі зерттеу XX ғасырдың ортасынан бастап жүргізіле бастады. Зерттеуді қолдану мүмкіндігі әлеуметтік психолог және тәрбиеші Курт Левин-нің (Курт Левин) монографияларында байқалады, ол "іс-әрекеттегі зерттеу" терминін зерттеуді, әрекетті, мәселені біріктіретін синкретикалық ұғым ретінде қарастырады. Стефен Кори (Стефен Корей) зерттеуді білім беруде алғашқылардың бірі болып қолданды. Оның пікірінше, білім беруде ғылыми әдісті қолдану өзгерістерге әкеледі, өйткені мұғалімдер зерттеу процесіне де, оның нәтижелерін өзінің педагогикалық жүйесіне енгізу процесіне де қатысады Стефен Кори өзінің еңбегінде біреудің тәжірибесіне сүйенгеннен гөрі, өз жаңалықтары негізінде оқытуды өзгерту оңайырақ екенін атап өтті.

Соңғы жылдары бұл термин қосымша мағынаға ие болды. Қазір зерттеу іс жүзінде кәсіби дамудың құралы ретінде қарастырылады және мұғалімдерге бұрынғыдан да көп дәрежеде бағытталған. (Noffke and Stevenson, 1995). Боргтың (Borg, 1965) пікірінше, іс-әрекеттегі зерттеу мұғалімдерді сабақ барысында туындайтын мәселелерді шешуге тартуға бағытталған және оның негізгі мақсаты-мұғалімнің өз тәжірибесіне-сін зерттеу арқылы кәсіби дамуы. Зерттеуді іс әрекетте жүргізу туралы шешім қабылдаған кезде мұғалім өзінің күнделікті қызметін 5 кезең негізінде құрады:

1. Мәселені анықтау.
2. Деректерді жинау.
3. Деректерді талдау.
4. Алынған мәліметтерге негізделген қызмет.
5. Рефлексия.

Аталған әдісті оқушылар өз тәжірибелерін дамытуға, кәсіби дамуды жоспарлау кезінде бағдар жасауға тиімді қолдана алады. Бұл жағдайда іс-әрекеттегі зерттеу-оқытуды қайта қарау мүмкіндігі

болып табылады. Сонымен қатар, іс-әрекеттегі зерттеу оқушыларға бағытталған, бұл мұғалімдерге өз оқушы-ларының мүмкіндіктерін анықтауға және басқа мұғалімдерге оқушылармен жұмыс істеу бойынша ұсыныстар дайындауға мүмкіндік береді.

Шымкент қаласында орналасқан физика-математика бағытындағы Назарбаев Зияткерлік мектебінде Action Research жобасын жүзеге асыру бойынша әртүлі пәндерден сабақ беретін арнайы кісіби мұғалім-дердің тобы құралған. Негізгі мақсаты мұғалімдердің кәсібилігін жетілдіре отырып, оқушылардың оқу жетістіктерін ілгерілету. Арнайы мұғалімдер тобы Түркістан облысы мен Шымкент қаласы жалпы орта мектеп мұғалімдеріне семинар-тренингтер, ашық сабақтар өткізіп, өз тәжірибесіндегі таратуға тұрарлық идеяларды трансляция жасайды.

9 сыныптардың оқу бағдарламасында көрсетілгендей 1921-1925 жж кеңестік қоғамда болып өткен Қазақ АКСР төңірегіне қазақ жерлерін біріктіру мен Орта Азиядағы халықтарды ұлттық белгілері негізінде мемлекеттік шекаралық межелеу науқаны барысындағы қазақ автономиясының құрамына қосылған қазақ жерлеріне қатысты тақырыптар 2-тоқсанның соңына таман өтіледі. Негізгі мақсат біздің ел үшін жаңашыл педагогикалық тәсіл болып есептелетін «Іс-әрекетті зерттеу» (Action Research) негізінде осы тарихи кезеңде орын алған оқиғаларға қатысты тақырыпты сабақта өту арқылы педагогика-лық іс-тәжірибені байыту мен оқушылардың сабаққа деген ынтасы мен оқу жетістіктерін жақсарту негізгі мақсат болып табылады. Осы тақырыпты зерттеу аясындағы сабақ етіп жүргізуді жоспарлау кезінде белгілі алаштанушы, тарих ғылымдарының докторы, профессор Халықаралық қазақ-түрік университеті-нің оқытушысы Хазрет Түрсүн Маханұлының кеңестері және мектептегі тарих әдістемелік бірлестігінің мұғалімдерінің берген кеңестері мен кері байланыстары сабақты тиімді етіп жоспарлауда, тақырыптың мазмұнын ашуда маңызды болғанын айтып өту қажет. Сабақты жоспарлау кезінде өзге пәндермен байланыс орнату мақсатында қазақ тілі пәнінің мұғалімдерімен арнайы кездесіп, сабақты бірлесіп жоспарлау мақсатында кеңесу жүргізілді.

Материалдар мен әдістер. Сабақ «Іс-әрекетті зерттеу» тәсілі негізінде өткізілді, және білім алушылардың сабақтағы белсенділігіне қадағалау өтті. Сабақтың қорытынды нәтижесін, күшті немесе әлсіз тұстарын айқындау үшін салыстырмалылық әдісі сапалы жүзеге асырылып, конструкторивті баға берілді. Әріптестермен бірлесе отырып сабақтың жоспары құрылды. Белгілі ғалым, тарихшы мұғалімдермен бірлесе отырып, сабақты тиімді өткізу үшін сабақтың құндылығын білім алушыларға түсінікті болу үшін заманауи педагогикалық әдіс-тәсілдер мен бағалау түрлері көзделді. Сабақта қолданылатын дереккөздерді сұрыптау кезінде белгілі тарихшы ғалым Хазретәлі Маханұлының кеңестері сабақ жоспарына құрылды. «Іс-әрекетті зерттеу» әдісі бойынша өткізілген алдыңғы кезеңде сабақта берілген кері байланысты ескере отырып, сабақ жоспарланды. «Іс-әрекетті зерттеу» (Action Research) сабақты зерттеу әдісінің негізгі ерекшелігі сабақты ұжымдық жоспарлау негізінде жүзеге асырылатын заманауи әдіс-тәсілдер мен бағалау түрлері оқушылардың пәндік білімін арттыруға, тарихи кезеңнің ерекшеліктерін түсінуге көмектесе алады. Оқушылардың сыни тұрғыда талдау, тәуелсіз ойлау, өзіндік қорытынды жасап, тарихи оқиғаны бағалау дағдыларын дамытуға мүмкіндік береді. Сабақтың соңында үдерістің тиімділігі мен мұғалімге берілетін кері байланыс жолға қойылды. Өткізілген сабақ үдерісі кезінде белгілі ғалым, тарих ғылымдарының докторы профессор, Хазретәлі Түрсүн Маханұлы және тәжірибелі тарих пәнінің мұғалімдері сабақты бақылап, оқушылар мен мұғалімдер әрекетінің үндестігін, білім алушылар-дың сабақ кезіндегі белсенділігі мен сабаққа қатысуын мұқият қадағалады.

Нәтижелерді талқылау. Сабақтағы іс-әрекетті зерттеу мақсатында 9"D" сыныбына " Қазақ жерінің тұтастығын қалпына келтірудегі ұлт зиялыларының рөлі қандай болды?" тақырыбын жоспарланды. Зерттеу нысаны ретінде 9"D" сыныбын таңдалуына бірнеше себеп болды:

1. Қазақстан тарихы оқу бағдарламасы үштұғырлы тіл саясатына сәйкес тек қазақ тілінде жүргізіледі, бұл сынып (орыс тілінде) екінші тілде оқиды;
2. Тарихи концептілерге негізделген фокустармен жұмыс оқушыларға қиындық туғызады;
3. Оқу бағдарламасының келесі маңызды мақсаттарының бірі тарихи ойлаудың дағдыларын дамыту болып табылады. Оқушылар өздерінің зерттеулерін, ойлауын, коммуникативті дағдыларын дамытады және тарихи үдерістер мен оқиғаларды түсінуді үйренеді.

Аталған тақырып оқу бағдарламасы мен оқу жоспарына және оқу мақсатына сай қазақ тілі пәнімен тікелей байланысты болғандықтан, қазақ тілі пәнімен пәнаралық байланыс орната отырып, өткен сабақ оқушылардың тақырыпты жан-жақты әрі терең түсінуіне жол ашады. Зерттеу нысанына, мазмұнына сәйкес тапсырмаларды жан-жақты зерделеп, оқушылардың жас ерекшеліктеріне сәйкестендіріп, зерттеу-шілік дағдыларын дамытатын әдіс-тәсіл, стратегиялар мен тапсырмаларды құрастыруды басшылыққа алынды. Таңдалған тақырыпта тарихи тұлғалар болғандықтан, қазақ тілі пәні мұғалімі Б есімді әріптеспен бірлесе жоспарлауды ұйғарылды, себебі білім алушылардың зерттеушілік қабілеттерін дамытуда, іс-әрекеттерін бағалауда тіл маманының көмегі маған қажет екенін түсінікті

болды. Өйткені мазмұн мен тілдің қатар қолданылуы негізінде тілдік дағдыны дамыту басты мақсат етіледі. Жаңа сабақтың тақырыбын ашу үшін, әріптесіммен қазақ жерлерінің тұтастығын қалыптастырудағы қазақ зиялылары А.Байтұрсынов, М.Сералин, Ә.Ермеков, А.Бөкейханов сынды алаш тұлғаларының еңбегі туралы бейнебаян көрсетіп, "508" әдісі арқылы әр жұп 5 минут ішінде 8 идея айтады, эвристикалық болжамдар жасау арқылы жаңа тақырыпты анықтайды деп жоспарланды. Өйткені берілген ресурс оқушыларды сыни ойлау дағдысы арқылы өз бетінше сабақ мақсатын ашуға жетелейді. Бұл әдістің тиімділігі: оқушылардың талдау, жоспар құру, көрегенділік дағдыларын дамытады. Сонымен қатар "Қазақ зиялыларының тарихи қазақ жерлерін Қазақ АКСР-інің құрамына біріктіру жұмысының маңыздылығы қандай?", "Қазақ жерлерін біріктіру жұмысында алаш қайраткерлерінің алдынан қандай кедергілер шықты?" т.б проблема-лық сұрақтар қою арқылы оқушылар белгілі бір үдеріс өзгерісін талдап, өзгеріс пен сабақтастық концепті-сімен өзіндік көзқарастарын білдіру керек. Әріптестермен бірлесе отырып, балалардың қызығушылығын арттыру мақсатында мұғалімнің мадақтамасымен жұптарға кері байланыс беру дұрыс деп шешілді, өйткені қолдау көрсету, оқушыларды қандай да бір жетістігі үшін мадақтау, оқушының оқуға деген құлшынысы мен өзіне деген сенімділігін арттырады. Сабақ тақырыбы берілген тапсырма арқылы анық-талғаннан кейін, оқушыларға оқу мақсаты мен күтілетін нәтижелерді, бағалау критерийлерін анықтап алу ұсынылады. Себебі барлық оқушылар оқу мақсатына жетіп, олардан күтілетін нәтижелер саралануы маңызды деп қорытындыладық. Сабақты жоспарлаудың негізгі бөлігі жеке жоспарланды. Зерттеу мен талдау жұмыстарын жүргізу мақсатында оқушыларды үш топқа біріктіріп, зерттеу сұрақтарын ұсына отырып, топтық жұмыс жоспарланды. Топтарға "Қазақ Автономиялы Кеңестік Социалистік Республика-сы құрылуы туралы декрет" деп аталатын тарихи құжаттан үзінді беріліп, "SWOT талдау" әдісі бойынша әр топқа күшті, әлсіз жақтары және мүмкіндіктері мен қауіп-қатерлерін анықтап, талдауды тапсыру қажет деп шешілді. Себебі осы арқылы құбылыстар мен фактілер арасындағы байланыстарды зерттеп, балалар тұтас тарихи үдерістерді бағалай алады. Бұл әдіс деректерді сапалы меңгеріп, алған теориялық білімдерін өмірмен байланыстыра отырып, нақты шешім ұсыну арқылы зерттеушілік дағдыларын дамытуға мүмкіндік береді. Сонымен қатар дерекпен жұмыс жасау критерийлері берілу қажет деп шештім, өйткені критерийлер оқу мақсатына жетуге ықпалын тигізеді. Бұл тапсырмада топтық "Бір ауыз сөз" бағалау әдісін қолдану тиімді, осы әдіс арқылы олардың түсіну деңгейін тексеріледі.

Оқушылардың зерттеушілік біліктері мен дағдыларын көру мақсатында "Қазақ АКСР мен Алаш Орда үкіметін" салыстыруды әріптестер "Салыстырмалы әдіс" (контрасивті) арқылы орындатуды ұсынды. Бұл әдістің тиімділігі: зерттеушінің зерттеу материалын қарастырудағы нақты іс-әрекетін көрсетіп, әртүрлі көзқарастарды салыстырып, ортақ шешім табуға, яғни таныстырылымдық дағдысын дамытуға септігін тигізеді. Берілген дескрипторға сәйкес оқушыларға бірін-бірі бағалау тапсырылады, бағалаудың бұл түрі арқылы оқушыларды шынайылыққа, сенімділікке тәрбиелеуді мақсат еттік.

Оқушыларды ғаламтор ресурстарын дайындауға тарту мақсатында осы сыныптағы оқушыларды біртекті деп қарамай, өз оқуымды саралауды жоспарда қарастыра алдым. Саралаудың "Дереккөз арқылы" әдісін қолдана отырып, ерекше қабілетін байқатып жүрген А есімді оқушыға алдын-ала өтілген сабақпен байланыстырып, XX ғасырдың басындағы қазақ қайраткерлерінің атқарған қызметі туралы мәлімет қарап келуге тапсырма берілді. А есімді оқушы "А.Бөкейханов пен А.Байтұрсыновтың тарихи зерттеулері мен қызметтері туралы" бейнебаянды зерттеп, сабаққа қажет деп шешіпті. Тапсырманы оқушымен бірге талдап, сабаққа қолдануды жөн деп саналды және "Синкретикалық ойлау" тәсілі арқылы қолдануды дұрыс деп шешілді. Оқушылар алдын-ала берілген сұрақтарға өз бетінше жауап алады және АКТ сабаққа тиімді кіріктіріледі. Бұл әдістің тиімділігі: ойлау әрекетінің дағдылары мен біліктерін, қабілеттерін дамытуға ықпал етеді, дұрыс шешім қабылдау, тұлғалардың қызметін тарихи маңыздылық контексте сын тұрғысынан талдап, баға беру дағдылары дамиды. Сонымен қатар оқу мақсатына жетуге мүмкіндік туғызады. Сондай-ақ берілген сұрақтар сыныптың жас ерекшеліктеріне қарай сараланып құрылғандықтан, тәжірибені зерттеу тобындағы К есімді әріптесімнен қосымша кеңес алып, екеуміз барлық оқушылар сабақта қамтылады деп шештік. Осы тапсырманы орындау барысында кинестетикалық, визуалды және аудиалды қабілетті оқушылар өз мүмкіндіктерін көрсете алады. Бұл тапсырмадан соң оқушылар өзін-өзі "4Қ" әдісі арқылы бағаласа дұрыс болады. Егер күтілетін нәтиже оқушыларға толық түсінікті болса, сол арқылы оқушылар өздерінің жеткен жетістігін анықтап, нені жақсарту керектігін біле алады. Оқушылардың ой тұжырымдарын жасау, материалдарды құрылымдау білігі мен дағдысын қалыптастыру мақсатында жұптық жұмыс ретінде "Қоқан автономиясы мен Алаш Орда үкіметінің ортақ идеясы неліктен жүзеге аспады?" деген проблемалық сұрақ беріп, оны "Т-талдау" кестесі бойынша орындатуды жоспарладық. Бұл әдістің тиімділігі: бір-бірімен пікір алмасып, оқушылардың сөздік қоры артады, ортақ шешім тауып, өз ойларын еркін жеткізе білу дағдылары қалыптасады, мұғалімнің көмегінсіз

мәселенің шешу жолдарын іздейді. Берілген критерийлер бойынша "Шығу парағы" әдісі арқылы бағалау жүргізіледі. Жұптық бағалаудың тиімділігі: жұптар бір-біріне сыни тұрғыдан баға беруге үйренеді. Сабақ соңында оқу мақсатын қалай меңгергендігін білу әрі кері байланыс алу үшін "Табыс баспалдағы" әдісін қолдануды жөн деп санадым, себебі оқушы өзінің тақырыпты қанша-лықты меңгергендігін анықтай алады. Бұл әдістің тиімділігі: оқушылардың рефлексиясын басшылыққа алып, зерттеу бойынша келесі сабақты жоспарлауға септігін тигізеді. Іс-тәжірибені зерттеу сабағымда жоспарланған жаңа әдіс-тәсілдер, бағалау стратегиялары және қолданған ресурстар оқушыларды өз бетімен және тікелей бақылауға қатыстыру арқылы олардың қабілеттерін, зерттеушілік дағдыларын, біліктерін дамытады деп есептедім. Сабақты тиімді жоспарлау - сапалы білім берудің бастамасы. Сабақтың сәтті өтуіне жоспарда берілген ресурстар, әдістер мен бағалау құралдарының ықпалы болады деген ойдамын.

Нәтижелер. Сабақты жоспарланған Алаш зиялылары туралы бейнебаян көрсетуден бастадым. Бейнебаянды көріп болған соң, екінші тілде оқитын сынып болса да, оқушылар "А.Байтұрсынов, Ә.Бөкейханов, Ә.Ермеков - елдің патриоты, себебі қазақ жерінің біртұтастығын көздеді", "Қазақ жерлерін біріктіруші", "қазіргі Қазақстан аумағының құқықтық-тарихи тұрғыда қалыптасуындағы қазақ зиялы-ларының еңбегі", "Жер тағдыры-ел тағдыры" атты тақырыптардың бірін таңдап, ауызша дәлелдер келтіре отырып, талдау жасады. Қазақ зиялыларының бірнеше тілді меңгерген лингвист екенін, барлық ғылым салаларынан қыры бар екендігін білді. Оқушылар бүгінгі күнмен байланыс орнатып, қазіргі тәуелсіз қазақстанның аумағын қалыптастырып, аумағымызды шегелеп берген Алаш қайраткерлерінің еңбегі зор екендігін бағалады. Түбі бір тәуелсіз ел болатынымызды болжай білген Алаштықтар тарихи қазақ жерлерін қазақ автономиясының төңірегіне біріктірудің маңызды іс екендігін жақсы түсініп, Лениннің алдында қорғап Ақмола мен Қостанайды, Оралды қорғап қалды. Бір кездегі алаш зиялыларының арманы болған тәуелсіздік ХХ-ғасырдың соңында туды. Қазіргі еліміздің аумағы мен шекарасын шегендеу жұмысында қазақ зиялыларының еңбегі ересен деп тұжырым жасаған оқушылар мен күткеннен де керемет эвристикалық болжамдар жасады. Алаш қайраткерлері туралы түсініктері қалыптасқаннан кейін, сабақтың тақырыбын табу және берілген оқу мақсатына сай сабақ мақсатын болжау оқушыларға қиындық туғызбады, өйткені бейнебаян немесе суреттер мен дәйексөздер арқылы тақырыпты болжауға балалар дағдыланған еді. Сонымен қатар оқушыларға күтілетін нәтиже мен бағалау критерийлерін талқылатқан кезде, балалардың сабаққа деген қызығушылығы артты, оқу мақсаты бойынша күтілетін нәтижеге қолжеткіземіз деген сенімділік пайда болды. Сабақтың негізгі бөлігі балалардың зерттеушілік дағдысын дамытуға бағытталғандықтан, мәтін беріліп, SWOT талдауын жүргізу кезінде, оқушылар менің көмегімсіз шешу жолдарын ұсынуға ұмтылғаны байқалды. Берілген құжаттың қазақ халқына тигізетін күшті және әлсіз тұстарын, қауіп-қатерлерін талдауға белсенділік танытқанмен, мүмкіндіктеріне келгенде кедергілерге тап болды. Критерийлерге SWOT талдауының әр бөлігіне бірнеше шешу жолын көрсеткенімде дұрыс болар еді деген ой туындады. Себебі күшті жақтары мен қауіп-қатерлерін, әлсіз жақтары мен мүмкіндіктерін байланыстырып, туындаған мәселелерге шешу жолдарын ұсынуда кейбір оқушылар қателіктерге бой алдырды. Сондықтан келесі жолы матрицаны және толықтырылған критерийлерді міндетті түрде беру керек деп шештім.

Оқушылардың тарихи ойлау және зерттеушілік дағдыларын байқау мақсатында "Қазақ АКСР мен Алаш Орда үкіметін" салыстыру тапсырмасын орындау кезінде әріптесімнің кеңесі көп көмегін берді. Бұл тапсырманы балалар бейнебаянда берілген фактілерге және мәтінге сүйеніп, сабақтың мақсатына жету үшін орындады. Кейбір оқушылар автономиялардың ерекшеліктері мен ұқсастықтарын талдау кезінде тілдік кедергілерге байланысты тарихи ұғымдардың мағынасын түсінбегенін байқадым. Келесі сабақтарымда терминдермен жұмыс түрін көбейтуді жоспарлаймын деп шештім. Әйтсе де оқушылар салыстыру тапсырмасын қызығушылықпен орындады. Өзге ұлт өкілі В есімді оқушым: "Қазақ зиялылары үшін қазақ жерлерін тұтастандыру басты мақсат болды және біз Алаш азаматтары аңсаған тәуелсіз мемлекетпіз, Ахметтер мен Әлихандардың, Әлімхандардың қазақ жерлерін біріктіру жұмысындағы басты көздегені де түбінде тәуелсіз ел болатын қазақтың жерін түгендеу болатын",- деп тапсырманы пайымдап, мені таңғалдырды. Ал әрбір сабақта белсенділік көрсететін М есімді оқушым өз ойын "Қазақ АКСР Алаш Орда үкіметінің ерекшеліктері: большевиктер ұлттардың өзін-өзі басқару құқығы жөніндегі ресми құжаттарына үміттеніп, оның жүзеге асатынына сенгендігі",-деп сыни талдаумен жеткізіп, білімі мен түсінігінің терең екенін көрсетті. Екі автономияны салыстыру барысында кейбір балалар тілдік кедергілерге байланысты ойын нақты жеткізе алмаса да, күтілетін нәтиже біз жоспарлағандай болды: салыстырды және ортақ шешім шығарып, бір қорытындыға келді.

Сабақтың тақырыбына қатысты оқушыма алдын ала берілген тыңдалым тапсырмасына сай бейнебаянды дұрыс таңдалғанына көзім жетті. Себебі оқушылар бейнебаянды қызығушылық таныта көріп, берілген сұрақтарға жауап іздей бастағаны анық байқалды. К есімді оқушым "қазақ зиялылары аз уақыт өмір сүргеніне қарамастан, Қоқан және Алаш автономиясы қазіргі Қазақстан мен Орталық Азия

халықтарының тарихы мен өміріндегі ерекше құбылыс болды", - деп маңыздылығын пайымдаса, Ш есімді оқушы: "Алашорда үкіметінің құлауынан кейін алаштықтар Қазақ АКСР төңірегіне топтасып, қазақ жерін біріктіруде барлық амалдар тиімді деп санады", - деп екі автономияның мақсаттарына өз ой тұжырымын жеткізді. Саралау сұрақтарына Р есімді оқушы: "Саяси билік ұлттық негізде құрылған автономиялармен келіспей, қайғылы әрекеттермен басып тастады, сонымен қатар басшыларды қудалау тактикасы пайда болды", - деп алған мәліметтерге талдау жасау дағдысының қалыптасқанын көрсетті. Бұл оқушылардың бейнебаяндағы ақпаратты жан-жақты талдай алатындықтарын және осындай ресурстарға қызығатындарын дәлелдеді. Қабілеті жоғары оқушыларым бейнебаянды бағалап, талдау және ойлау дағдыларына ие екендіктерін көрсетіп, мені қуантты. Бұл тапсырманы орындату барысында оқушыларымды жүйелі түрде зерделеу, тұжырымдау, дағдыландыру арқылы кез келген баланың зерттеушілік дағдысын дамытуға болатындығына көзім жетті. Ресурсты дайындап келген оқушыны үлгі етіп, ризашылығымды білдірдім. Әрі осындай тапсырма беруді жалғастыруды дұрыс деп таптым. Себебі оқушылар сабаққа сай ресурстарды таңдайды әрі зерттеушілік қабілеті қалыптасады.

Келесі тапсырмада жұптық жұмыс "Т-талдау" кестесі? Қазақ АКСР-інің құрамына қосылған тарихи тұрғыдағы қазақ жерлері мәңгілікке қазақтікі болды" деген тұжырымды қойып, сабаққа интерпретация жасалды. Талдау жұмысының негізінде әр жұп өздерінің нәтижелерін сыныпқа таныстырды. Осы тапсырманы орындау барысында оқушыларымның гипотезаларды ұсына білу, өздерінің айтқан түсініктеріне анықтама бере білу және рефлексия жасай білу дағдылары қалыптасқанын байқадым. Дегенмен жұпта өзара байланыс жасау, келісімге келу, яғни коммуникациялық дағдыларды қалыптастыру керек деген тұжырымға келдім. Себебі кейбір жұптар ортақ шешімге келу барысында басқаларды тыңдап, түсінуде, бір-бірімен келісімге келе алмай қалды.

Оқыту барысында аздап қиыншылықтар туғанымен, әріптестеріммен ақылдасып, өз тәжірибем сүйеніп, алдыңғы сабақтарымның нәтижелерін ескере отырып жоспарлаған сабағым сәтті өтті. Әріптесім екеуміз жоспарлаған "508" әдісі, "Салғастырмалы әдіс", "Синкретикалық әдіс", "Т-талдау" кестесі оқушыларымның зерттеушілік дағдыларын, ойлау қызметі мен ақпаратты іздеу дағдыларын дамыта алды. Тәжірибені зерттеу аясында өткізілген сабақ зерттеу мақсаты мен күтілетін нәтижеге сай келді. Бірақ бұл сабақтан түйгенім көп: тапсырмаға барынша критерийлерді нақтылап беру, тарихи ұғымдармен жұмыс түрлерін көбейту және оқушыларды ресурстарды құруға қызықтыру жолдарын ұйымдастыру керек.

Тәжірибені зерттеу үдерісінде әзірленген сабағымда оқушылардың жетістіктері сабақ бойы үзіліссіз бағаланып отырды. Берілген оқу мақсатына оқушылардың өздері нақтылаған күтілетін нәтижелер мен бағалау критерийлері менің ұсынған тапсырмаларыма сай келіп, балалардың ойынан шықты. Оқушылардың сабаққа деген қызығушылығын арттыру мақсатында әр жұптың даму траекториясын қалыптастыру үшін, олардың қабілеті мен сұранысына сай өзім кері байланыс бердім. Менің берген кері байланысым оқушылардың өздеріне деген сенімділігін арттырғанын олардың эмоцияларынан байқадым. "Бір ауыз сөз" бағалау стратегиясын мен SWOT талдау тапсырмасын орындау кезінде топтардың бірін-бірі бағалату арқылы қолдандым. Бұл бағалау әдісіне оқушылар үйреніп қалғандықтан, бір-бірінің іс-әрекеттерін тиімді анықтап, сәтті және сәтсіз тұстарына талдау жасады. Бір топ мүшелері келесі топтың жұмысын бағалау кезінде олардың талдауында жүйелілік бар екенін және мәтінге пайым жасағанын нақтылап айтып өтті. Берілген критерийлерге сай талдау жасағанын, сонымен қатар өздері қарастырмаған тұстарын үйренгенін айтты. Бірақ топтық жұмыс болғандықтан, тілдік кедергілері бар кейбір оқушыларым тапсырманы орындау кезінде белсенділік танытпады. Ендігі сабағымда деректерді талдауды топтық жұмыс емес, жеке жұмыс ретінде беру қажет екенін білдім. Келесі тапсырманы бағалау жоспарлауыма сәйкес берілген дескриптор бойынша болды. Бұл бағалау кезінде балалардың сыни бағалауды объективті жүргізгені, өзгені бағалай алатыны мені қуантты. Олар өздерінің әлсіз тұстарын жойды, тапсырманың ұқсастықтары мен айырмашылықтарын түсіндіре алды және бір-біріне көмектесе отырып, оқу мақсатын ашатын ақпаратты тереңірек зерттеп талдауды меңгерді. Көрсетілген бейнебаян бойынша сараланып құрастырылған тапсырмаларға өзін-өзі бағалау "4Қ" әдісі арқылы жүргізілді. Күтілетін нәтижені оқушылар өздері құрастырғандықтан, әр оқушы өзінің күшті және әлсіз жақтары туралы сындарлы кері байланыс берді. Р есімді оқушы: "А.Бөкейханов пен А.Байтұрсынов, Ә.Ермеков, М.Сералин туралы құнды мәлімет білдім, бірақ әлі де ізденіп зерттеуім қажет", - десе, Ш есімді оқушы: "Қажет ақпараттар алдым, күтілетін нәтижеге жеттім", - деп өзін-өзі бағалады. Д есімді оқушы берілген бағалауға қосымша өз критерийін ұсынып, сол критериймен өзін бағалады. Мен ол оқушының бейнебаянды тыңғылықты көріп, басқа да ерекшеліктерді байқағанын, оның артықшылығын оқушылардың алдында айтып, мерейін көтердім. Бірақ келесі сабақтарымда оқушылардың ойымен санаса отырып, сол сабақ уақытында бала-лармен бағалау критерийлерін талқылап, оқушылардың

ұсынысын ескеріп отыруды мақсат еттім. Дегенмен мен балаларымның ақпаратты-іздену дағдылары, яғни материалды құрылымдай білу және басты мәселені көрсете алу біліктерінің дамығанын түсіндім. Бұл мені әрі қарай жұмыс жасауға жетеледі. Оқушылардың сабақты интерпретация жасауы үшін, алдын ала жасалынған "Шығу парағы" арқылы жұптық бағалау жүргізілді. Бағалау барысында мен оқушыларымның объективті бағалауға дағдыланған-дарын білдім. Кері байланыс сәтінде қолданған "Табыс баспалдағы" әдісі тәжірибеде дұрыс таңдалғаны байқалды. Бұл стратегияны ауызша жүргізуді жөн көрдім. Өйткені оқушылардың бүгінгі сабақта қандай кедергілерге кездескені, нені ұққанын білу маған маңызды. М есімді көшбасшылыққа ие оқушым: "Тақырып күрделі, соған қарамастан, мен алаш зиялыларының жер тағдыры-ел тағдыры қағидасын негізге алғандығын, қазақ жерін тұтас бір автономия құрамына жинауды негізгі мақсат еткендігін білдім. Оқушының осы сабақта деректерді, құжаттарды оқу арқылы зерттеушілік қабілеті ашылғанын байқадым. Ал В есімді оқушым: "Қиын, бірақ түсінуге тырыстым. Маған әлі де болса қазақша тарихи ұғымдармен дұрыс жұмыс жасау керек", - деп өзінің тілдік кедергіге тап болғанын жеткізді. Бұл маған В сияқты оқушылармен болашақта тарихи ұғымдармен жұмыс жасау керектігін ұғындырды. Сабағымда жоспарланған бағалау стратегиялары балаларды зерттеушілікке, талдау мен пайымдауға, бағалауға дағдылан-дыра алды. Себебі оқушы өзін-өзі бағалауды үйреніп, өз білімінің жақсы және әлсіз тұстарын саралап, сындарлы кері байланыс беріп, өзінің жеке даму аймағын анықтап, нені жетілдіру керектігін түсінді. Келесі сабақтарымда оқушыны бағалау критерийлерін әзірлеуге тарту, сонымен қатар веб-сервистің көмегімен бағалаудың сандық формалары мен шаблондарын құрастыру керектігін түсіндім.

Қорытынды. Тәжірибені зерттеу сабағымда жоспарланған іс-әрекеттердің барысы оқу мақсатының және күтілетін нәтиженің талаптарына жетті деп айта аламын. Себебі оқыту мақсаттарына қол жеткізуге ықпал ететін белсенді оқу әдістері қолданылды. "Синкретикалық ойлау" әдісін бұрын тәжірибеде қолданбаған едім, бұл әдіс оқушылардың проблемаларды анықтауда өз ой-пікірлерін дәлелдеп, тарихи гипотеза ұсынып, зерттеушілік ойлау дағдыларын қалыптастырды. Сонымен қатар бұрынғы сабақтарым-да салыстыру мақсатында "Венн диаграммасы" әдісін қолдансам, әріптесімнің кеңесімен "Салыстырмалы әдісті" пайдаланғаным оқушылардың қызығушылығын арттырды. Ал SWOT талдауын ұсынған кезде сыныптың қажеттілігіне қарай шешімін міндетті түрде беру керектігін түсіндім. Сонымен қатар деректер мен бағалаудың стратегиялары қолданылып, оқушылардың зерттеу дағдыларын дамыту мақсатында қажеттіліктерін қанағаттандыру үшін түрлі ресурстар пайдаланылып, балалардың сабаққа деген қызығу-шылығы артты. Оқушылардың көтерілген мәселені еркін талдап, пайым жасау арқылы зерттеу қабілет-тері шыңдалды. Таңдаған зерттеу бағытым мен кәсіби даму мақсатым да өзімнің дамуыма септігін тигізді. Балалар берілген ресурстар, деректермен жұмыс жасау барысында проблемаларды анықтап, сыни тұрғыдан бағалап, өздерінің зерттеу қорытындыларын тиімді түрде ұйымдастырып көрсете білді. Осы зерттеу сабағым менің тәжірибемді арттырды. Зерттеу сабағымда әріптестерімнің ақыл кеңесі, бірлесіп жоспарлау, үздіксіз сабақтастық, кіріктіре, жас ерекшеліктерін ескере отырып саралап оқыту менің педагогикалық шеберлігімді шыңдай түсті. Сондай-ақ сабақ уақытында балалармен бағалау критерий-лерін талқылап, оқушылардың ұсынысын ескеріп отыруды мақсат еттім және тарихи терминдер мен ұғымдарды сауатты қолдану үшін глоссариймен жұмыс жасату арқылы бейімдеу керек екенін түсіндім. Жалпы алғанда қазақ зиялылары соның ішінде алаш қайраткерлерінің қазақ халқына қатысты сіңірген еңбегі мысалындағы сабақтарды өткенде, қазақ мемлекеттілігінің территориялық аумағын сақтап қалу жөніндегі күресін түсіндіргенде сабақтарды «Іс-әрекетті зерттеу» (Action Research) әдісін қолданудың тиімділігі айқындалды. Ашық сабақ ретінде өтілген аталған сабаққа кірген өзге әріптестер және белгілі ғалым, алаштанушы, тарих ғылымдарының докторы профессор, Хазретәлі Тұрсұн Маханұлының және педагогика саласының майталманы, педагогика ғылымдарының докторы, профессор Атемова Қалипа Тұрсыновнаның сабақты бақылап, берген кері байланыстарының маңызы зор болып, өз сабағымды жақсартуда, келесіде қалай өткізу керек екендігі бойынша құнды бағыт-бағдарлар алынды. Берілген кері байланыстарды болашақта қолдану арқылы оқушылардың алаш зиялыларының қазақ жері аумағының біртұтастығын қалыптастыру ісіне сіңірген оразан зор еңбегіне тиімді баға беріп тұлғатану бойынша өзіндік пікірлерінің қалыптасуына себепкер болатындығын, оқушылардың бойында зиялылар қызметіне сүйіспеншілік пен отанға махаббат, патриотизм сынды рухани құндылықтарды сіңіруге болады.

Зерттеу сабағымды талдай келе, өзімнің іс-тәжірибеме даму аймағын анықтадым:

- тапсырмаға критерийлерді барынша нақтылап беру, тарихи ұғымдармен жұмыс түрлерін көбейту және оқушыларды ресурстарды құруға қызықтыру жолдарын ұйымдастыру;
- құжаттардың құндылығын талдауды жеке жұмыс түрінде беру;
- оқушыны өз жетістіктерін салыстыру негізінде оқу үрдісіндегі бағалауға тарту;

- веб-сервистің көмегімен бағалаудың сандық формалары мен шаблондарын құрастыру.
- Зерттеу сабағымның сапасын бағалау негізінде әріптестеріме нақты мынадай ұсыныстар берер едім:
- оқушылардың зерттеушілік дағдыларын дамыту мақсатында тиімді проблемаларды анықтау;
  - оқу мен бағалаудың ақпараттық және коммуникациялық технологияларын дұрыс пайдалану;
  - оқушылардың қажеттілік деңгейіне сай оқуды түрлендіру;
  - жобалық және зерттеушілік әрекеттерді жүзеге асыру.
- Өзімнің тәжірибемді дамыту мақсатында алдыма қоятын мақсаттарым:
- зерделудің зерттеушілік әдістерін қолдану;
  - балалардың зерттеушілік дағдыларын дамыту және әріптестеріммен зерттеуді жалғастыру;
  - үздіксіз білімімді жетілдіру;
  - тәжірибені зерттеу әрекетімді жалпы мектептер мен Зияткерлік мектептің мұғалімдерімен бөлісіп, олардан кеңес алу.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Schleicher A. *Preparing Teachers and Developing School Leaders for the 21 st Century: Lessons from around the World. Background Report for the International Summit on the Teaching Profession.* OECD Publishing, 2012-106 pp. <http://www.oecd.org/site/eduistp2012/49850576>. Pdf
2. Программа курсов повышения квалификации педагогических работников Республики Казахстан. Руководство для учителей. Второй основной уровень. Издание третье.-Астана: АОО «Назарбаев Интеллектуальные школы», 2012.-237 с.
3. Краевский В. В., Бережнова В. Е. *Методология педагогики: новый этап.*-М.: Академия, 2008-400 с.
4. *Creating Effective Teaching and Learning Environments: first results from TALIS.* Paris: OECD. -310 pp.
5. Попова Л. А. *Как сделать педагогический опыт продуктом для обмена.* //Открытая школа №6 (107), Алматы, 2011.-С. 2-4.
6. Schon D. *The Reflective Practitioner.* San Francisco, CA. Jossey-Bass, 1983.-325 pp.
7. Brookfield S. *Becoming a Critically Reflective Teacher.* San Francisco, CA Jossey-Bass, 1995-269 pp.
8. Monn J. *Reflection in Learning and professional development.* London: Routledge Falmer, 1999.-P. 7.
9. Wilson E. *School-based Research.* London Sage, 2013.-357 pp.
10. Бизяева А. А. *Психология думающего учителя: педагогическая рефлексия.*-Псков: ПГПИ им. С.М. Кирова, 2004. -216 с.
11. Гаргай В. Б., Куракбаев К. С. *Рефлексивная педагогика как путь становления и развития профессиональной компетентности учителя* //Сибирский педагогический журнал №7. Новосибирск, 2009. – С. 343-356.
12. Новиков А. М. *Методология образования.* – М.: ЭГВЕС, 2006. – 488 с.
13. Таубаева Ш. Т. *Введение в методологию и методiku педагогического исследования.* Учебное пособие. – Туркестан: Туран, 2007. – 190 с.
14. Таубаева Ш. Т. *Исследовательская культура учителя.* – Алматы: Алем, 2000. – 370 с.
15. Жамелов Б. А. Тұрсұн Х. М. Жамелов Б. А. *Қазақ зиялыларының қазақ жерінің тұтастығын қалыптастырудағы қызметін мектепте оқыту (Lesson-study «сабақты зерттеу» аясында өткізілген сабақ мысалында) Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті. Хабаршы. «Тарих және саяси әлеуметтік ғылымдар» сериясы №2 (77) 2023*

References:

1. Schleicher A. *Preparing Teachers and Developing School Leaders for the 21 st Century: Lessons from around the World. Background Report for the International Summit on the Teaching Profession.* OECD Publishing, 2012-106 pp. <http://www.oecd.org/site/eduistp2012/49850576>. Pdf
2. *The program of course improvement of the qualification of pedagogical workers of the Republic of Kazakhstan. Leadership for teachers. The second main level.* «No,» he said.- Astana: JSC «Nazarbayev Intellectual Schools», 2012.-237 P.
3. Kraevsky V. V., Berezhnova V. E. *Methodology of pedagogy: new stage.*- M.: Academy, 2008-400 P.
4. *Creating Effective Teaching and Learning Environments: first results from TALIS.* Paris: OECD. -310 pp.

5. Popova L. A. *How to provide a pedagogical experience for the product.* // *Open School №6 (107)*, Almaty, 2011.-p. 2-4.
6. Schon D. *The Reflective Practitioner.* San Francisco, CA. Jossey-Bass, 1983.-325 pp.
7. Brookfield S. *Becoming a Critically Reflective Teacher.* San Francisco, CA Jossey-Bass, 1995-269 pp.
8. Monn J. *Reflection in Learning and professional development.* London: Routledge Falmer, 1999.-P. 7.
9. Wilson E. *School-based Research.* London Sage, 2013.-357 pp.
10. Bizyaeva A. A. *Psychology of the thinking teacher: pedagogical reflection.- Pskov: pgpi im. S. M. Kirova, 2004. -216 P.*
11. Gargay V. B., Kurakbaev K. S. *Reflexive pedagogy as the way of stanovleniya and development of professional competence of the teacher* // *Siberian pedagogical Journal №7.* Novosibirsk, 2009. – pp. 343-356.
12. Novikov a.m. *methodology of Education.* – M.: EGVES, 2006. – 488c.
13. Taubayeva Sh. T. *Introduction to the methodology and methodology of pedagogical research.* «I don't know,» he said. – Turkestan: Turan, 2007. – 190 P.
14. Taubaeva sh. T. *Issledovatel'skaya culture teacher.* – Almaty: Alem, 2000. – 370s.
15. Zhamelov B. A. Tursun H. M. Zhamelov B. A. *School training of the activities of the Kazakh intelligentsia in the formation of the integrity of the Kazakh land (on the example of a lesson conducted in the framework of Lesson-study «lesson study»)* *Kazakh National Pedagogical University named after Abai. The messenger. Series «history and political social sciences» №2 (77) 2023*